

PÁLYÁZATI BEMUTATÓ

HANÁK ZSUZSANNA

Hátrányos helyzetű tanulók középiskolai továbbtanulásának segítése speciális tréningprogramok által

Az Észak-magyarországi régió Magyarország egyik elhúzódó szerkezeti válságban lévő területe. Korábban ez a térség az ország nehézipari tengelyéhez tartozott, mely hosszú időn keresztül átlagos vagy annál jobb megélhetést nyújtott az itt élőknek.

Az 1980-as évek végétől egyre erősebben mutatkoztak a régióban a válság jelei. Gyárak, üzemek sora zárt be. Megugrott a munkanélküliség, „öröknek” hitt egzisztenciák tűntek el egyik napról a másikra. A szülők kiábrándultsága egyre jobban rányomta bélyegét a diákokra is. Ebben az elhúzódó válságban nagyon sok érték, így a tanulás, mint a jobb sorba kerülés esélye is egyre inkább elértéktelenedett az ügyeskedéssel szemben.

Az új helyzet kezelésére az iskolarendszer nincs igazán felkészülve, hiszen sokáig nem kellett ilyen problémákkal szembenézni. A pedagógusok szerepmodelljéből, kompetenciáiból hiányoznak azok a technikák, eljárások, melyekkel a családot és a diákot a pedagógusokkal együttgondolkodásra lehetne bevonni annak érdekében, hogy e felnövekvő generációknak jobb munkaerő-piaci esélyei legyenek.

A tankötelezettség elválaszthatatlan a tanuláshoz való jogtól, amely annak a lehetőségét is magába foglalja, hogy a hátrányos helyzetű és tanulási nehézségekkel küzdő tanulók is képességeiket maximálisan ki tudják bontakoztatni. A fiatalok számára az általános és a középiskola a szocializáció egyik fontos színtere, társadalmi beilleszkedésük egyik fontos eleme. Ezért a tanulókat nevelő-oktató intézményeket kiemelten kell támogatni, hogy meg tudják tartani és eredményesen tudjanak foglalkozni e tanulókkal. Ennek érdekében fontos a pedagógusok ismereteinek, önismereteik, képességeik

fejlesztése. Fontos a szülők bevonása csakúgy, mint a tanulókkal való speciális foglalkozás, valamint a kortársak segítő támogatása.

Az Eszterházy Károly Főiskola Társadalom- és Nevelépszichológiai Tanszéke évek óta kutatja az iskolai kudarc és sikertelenség veszélyének kitett tanulók problematikáját, a pályaválasztással, tanácsadással összefüggő kérdéseket, az egyéni bánásmód kialakításának módszertani kérdéseit.

A tanszék a 2. Sz. Gyakorló Általános Iskolával, valamint a Tanárképzési Központtal és a Továbbképzési és Koordinációs Központtal közös szakmai alapon kidolgozott és kipróbált egy Phare által támogatott projektet.

A projekt célja kettős: egyrészt a hátrányos helyzetű, tanulási nehézségekkel küzdő tanulók sikeres továbbtanulásának támogatása speciális tréningprogramok segítségével, másrészt a pedagógusok felkészítése a program működtetésére.

A projekt célcsoportja az Észak–magyarországi régió hátrányos helyzetű és tanulási nehézségekkel küzdő tanulói, tanulók szülei, valamint felkészülésüket segítő pedagógusok és kortársak.

Az Észak-magyarországi régió három megyéjéből (Borsod-A.-Z., Heves, Nógrád) kiválasztott iskolákban végeztük el a programot.

Az általános iskolák kiválasztásának szempontjai a következők voltak:

1. a továbbtanulók aránya az országos átlag alatt legyen (95,9% 1999/2000. KSH),
2. a településen ne legyen középfokú oktatási intézmény,
3. az iskolában a veszélyeztetett helyzetű tanulók aránya nagyobb legyen a terület átlagnál (5% 1998. KSH),
4. a tantestület max. 40 fő legyen,
5. az általános iskola ép értelmű gyerekeket oktasson.

A középiskolák kiválasztásának szempontjai a következők voltak:

1. a bejáró tanulók aránya meghaladja a területi átlagot (45% 1998/99 KSH),
2. a kollégiumi elhelyezésben részesülők aránya meghaladja területi átlagot (20% 1998/99. KSH),
3. a lemorzsolódás aránya (felvett és végzetek aránya) magasabb legyen az országos átlagnál, gimnázium esetén (8,5% 1998/99. KSH),
4. a lemorzsolódás aránya (felvett és végzetek aránya) magasabb legyen az országos átlagnál, szakközépiskola esetén (3% 1998/99. KSH),
5. a lemorzsolódás aránya (felvett és végzetek aránya) magasabb legyen az országos átlagnál, szakképzés esetén (31,6% 1998/99. KSH).

A menedzsment meggyénként egy koordinátort választott, aki helyi szakemberként megfelelő pedagógiai ismeretekkel rendelkezett, jó kommunikációs készséggel bírt, és jól ismerte a helyi viszonyokat. A koordinátorok helyzetelemzést végeztek, szakértők által kidolgozott szempontok alapján.

Az így feltárult problémák, igények, javaslatok a következők voltak:

1. Az általános iskolai pedagógusok birtokában nincs olyan pedagógusi kompetenciakörbe tartozó vizsgálati módszer, amellyel időben fel tudnák tární a hátrányos helyzetet és tanulási nehézségeket, valamint nem kellően felkészültek a problémás tanulók továbbtanulásának támogatására.
2. Az általános iskolás tanulók szülei (főleg a hátrányos helyzetű, valamint tanulási nehézséggel küzdő tanulók szülei) nem kapcsolódnak be aktívan a gyermekük továbbtanulásával összefüggő kérdések megvitatásába.
3. A hátrányos helyzetű és tanulási nehézségekkel küzdő általános iskolai tanulók igénytelenek a pályaválasztásban, nem ismerik saját értékeiket, lehetőségeiket, pályaválasztásukat nem gondolják át.
4. E tanulók pályaválasztása, középiskolai továbbtanulása nem egy közösen (tanuló, szülő, tanár) kialakított és a felek által elfogadott, támogatott irányba történik.
5. A középiskolákban e problémás tanulók beilleszkedése nehézkes, ezért nagyobb a lemorzsolódásuk aránya.
6. A középiskolai tanárok nincsenek felkészülve a középiskolai beilleszkedés gondjainak kezelésére, nehezen ismerik meg az új tanulók értékeit, problémáit.
7. A középiskolákban nincsenek kortárssegítők, akik ezen életkorban lényeges támaszt adnának az iskolai átmenet nehézségeiben.
8. A középiskolákban nem működik egyéni és csoportos tanácsadás, melyeken szakember segítségével a tanulók fel tudnák dolgozni problémáikat.

Ezen problémák nehezen teszik lehetővé, hogy a hátrányos helyzetű és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulók pályaválasztása, középiskolai beilleszkedése, teljesítménye megfeleljen a munkaerőpiac követelményeinek.

A munkanélküliség a társadalom periferiájára sodorja e fiatalokat, majd a saját gyermekeikben újratermelődhhetnek e problémák.

Ezért a szakértői stáb az általános és középiskolai pedagógusokkal közösen a következő programot dolgozta ki:

1. Az általános iskolás tanulók pályaválasztását elősegítő útkereső tréning, valamint a merre tovább tréning. Az útkereső tréning célja az általános iskolai tanulók pályaválasztásának elősegítése, értékeik, korlátaik, lehetőségeik megfogalmazása.

A merre tovább tréning célja a tanulók, szülők, pedagógusok közös gondolkodása a végzősök továbbtanulásáról. A tréningmódszer lehetőséget biztosít a közvetlen beszélgetésre, a gondolatok következmény nélküli megfogalmazására.

2. Az általános iskolai tanulók szülei részére tájékoztató füzet készült el, melynek célja a szülők informálása, bevonása gyermekük igényes pályaválasztásába. Ez elősegíti, hogy a szülők otthon is önállóan információhoz juthassanak. Ezt kiegészíti a merre tovább? tréning, ahol a gyerekükkel, ill. gyermekeik tanárával közösen konzultálhatnak.
3. Az általános iskolai tanulók pedagógusai számára összeállítottunk egy vizsgálati módszertárt, ebben gyűjtöttük össze azokat a kérdőíveket, mérőlapokat, amelyeket a pedagógusok önállóan is használhatnak e munkában. Ezen kívül a segítő tréning lehetőséget ad további információk közös feldolgozására, melynek célja a pedagógusok felkészítése a tanulók továbbtanulásának segítésére. Az általános iskolai tanárok részt vettek még a merre tovább tréningen, melyről már az előbb szóltunk.
4. A középiskolába lépő tanulók számára kortárssegítők képzését alakítottuk ki. Ennek célja, hogy a felsőbb éves középiskolai tanulók felkészülve tudják fogadni a középiskolájukba belépő hátrányos helyzetű tanulókat.

A kortársaknak pubertás korban igen nagy jelentősége van. Hitelesen tudják közvetíteni az általuk pár évvel ezelőtt már átélt beilleszkedési problémák megoldásait.

5. A középiskolát kezdő hátrányos helyzetű tanulók számára beilleszkedő tréninget dolgoztunk ki, melyben szakszerűen vezetett beszélgetések biztosítják a zökkenőmentes átmenetet általános és középiskola között.
6. Középiskolai tanárok számára bemutatkozó füzetet készítettünk, amely írásos formában ad összefoglalót a középiskolába lépő tanuló-ról, melyet a tanuló maga, valamint a szülő és az általános iskolai tanárok töltenek ki. A füzet mottója: „ez vagyok én”. A középiskolai tanárok számára összeállítottunk egy tanácsadó tréninget, melyben alapvető tanácsadási elemekre tanítottuk meg a középiskolai tanárokat. Ez segíthet abban, hogy a tanuló problémamegoldását támogatni

tudja, valamint az egyénre szabott tanulási programok kiválasztására, továbbvitelére alkalmazható legyen.

A próbakurzusokon a következő csoportok vettek részt.

Az Alma mater program a kipróbálással nem zárul le, hiszen a továbbviteléhez a személyi feltételek, programok, programhoz szükséges segédanyagok mind adva vannak.

A projekt elért eredményeinek kiterjesztéséhez az alábbi lehetőségek kínálkoznak:

1. A közoktatási intézményekben kihelyezett szakmai gyakorlatot végző hallgatók megismerkednek a módszerekkel és ezt tovább viszik leendő munkahelyükre.
2. A programban részt vevő pedagógusok területi és egyéb konferenciákon, értekezleteken ismertethetik a programot és eredményeit.
3. A kortárssegítő hálózat megteremti az egyéni és a csoportos tanácsadási lehetőséget.
4. Kialakul a segítőhálózat a pedagógusok és külső szakemberek körében.
5. Nyilvánosan elérhető általános és középiskolai pedagógiai programok kerülnek kidolgozásra, melyek a hátrányos helyzetű és tanulási nehézségekkel küzdő tanulók számára biztosítja az iskolai sikert és a megalapozott pályaválasztás lehetőségét.
6. A tanárképzéssel is foglalkozó EKF a tanárképzésben és tanártovábbképzésben szerepelteti az Alma mater program bemutatását és megismertetését.
7. A projekt sikeres kidolgozása, a felmérések, a tréningek, a próbakurzusok új eredményekkel, tapasztalatokkal gazdagítják a problémakörrel foglalkozó kutatásokat és módszertani irodalmat.
8. Az akkreditált program teljesítése a közoktatásban dolgozó pedagógusok számára szakmai előrelépést jelent.
9. A programok szerves alkotórészként bekerülnek a közoktatási intézmények helyi nevelési programjába, mint a legfontosabb helyi oktatásjogi dokumentumba.
10. A nevelés, oktatás kihívásai, problémái felé nyitott és fogékony pedagógusok, leendő pedagógusok számára a program teljesítése új szemléletet biztosít. A projektben részt vevő intézmények tevékenységük eredményeként az Alma mater program bázisintézményeivé váltak. A menedzsment eddigi szakmai múltjából eredő tapasztalata-

it, elképzeléseit továbbfejleszti az új körülményekre és kihívásokra készülő programmal.

Várható hosszú távú eredmények:

1. A tanulók szempontjából
 - a. a program sikeres megvalósítása esetén csökken az iskola-váltáskor lemorzsolódó tanulók száma,
 - b. az egyéni képességeknek adekvátabb pályaválasztás – siker-élmény – kitörési lehetőség,
 - c. könnyebb és zökkenőmentesebb lesz a középiskolai beilleszkedés.
2. A családok (szülők) szempontjából
 - a. növekszik azok száma, akik egyenrangú, tenni akaró partnerként vesznek részt gyermekük sorsának alakításában,
 - b. világos helyzetbe kerülnek gyermekük életútjának alakításához.
3. A pedagógusok szempontjából
 - a. új kompetenciák alakulnak ki a beilleszkedési és tanulási kudarcokkal küzdő tanulókkal való bánásmódban,
 - b. megalapozottabb pályaválasztási munka,
 - c. a középiskolába való beilleszkedést segítő kompetenciák elsajátítása.
4. Az iskolák szempontjából
 - a. hatékony együttműködés alakul ki az általános és középiskolák között,
 - b. lehetőséget teremt eddig fel nem térképezett helyzetek felismerésére és az ebből eredő új utak feltárására,
 - c. a középiskola könnyebben megismeri a tanulókat, így eredményesebb egyéni és csoportos fejlesztést tud végrehajtani.